

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**РОЗВИТОК САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка

Спеціальності 013 Початкова освіта

Освітньо-професійної програми

Початкова освіта

Поспилько Аміна

Керівник: к.пед.н., доцентка Гриценко І.В.

Рецензент: заступник директора з

навчально-виховної роботи

Херсонської загальноосвітньої школи І-ІІІ

ступенів № 50 імені Романа Набєгова

Херсонської міської ради

Пуленець Тетяна Володимирівна

Івано-Франківськ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1 Формування самостійності молодших школярів як психолого-педагогічна проблема.....	7
1.2 Показники розвитку самостійності молодших школярів.....	12
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	18
2.1 Обґрунтування педагогічних умов розвитку самостійності молодших школярів у навчальній діяльності.....	18
2.2 Діагностика сформованості самостійності молодших школярів у навчальній діяльності	22
2.3 Формувальний експеримент з теми дослідження.....	33
2.4 Аналіз результатів експериментальної роботи.....	41
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	57
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача ...	62
Додаток Б. Методика «Мотиви навчальної діяльності»	59
Додаток В. Монреальський когнітивний тест.....	60
Додаток Г. Дослідження самооцінки.	61
Додаток Д. Методика «Пізнавальна потреба».....	63
Додаток Є. Діагностика прояву самостійності.....	65

ВСТУП

Початкова школа відіграє визначальну роль у формуванні навчальної самостійності. Однак, на сьогоднішній день, процес розвитку цієї якості у молодших школярів часто носить хаотичний характер. Відсутність чіткої педагогічної стратегії призводить до того, що потенціал учнів до самостійного навчання реалізується не в повній мірі. Тому розробка науково обґрунтованих підходів до формування навчальної самостійності в початковій школі є одним з пріоритетних завдань сучасної педагогіки.

Концепція Нової української школи передбачає створення такого освітнього середовища, де кожен учень має можливість реалізувати свій потенціал, розвинути творчі здібності та сформувати впевненість у власних силах. Школа стає майданчиком для самопізнання, саморозвитку та підготовки до повноцінного життя в суспільстві. Розвиток самостійності в молодшому шкільному віці тісно пов'язаний з формуванням навичок навчальної діяльності та мотивацією до навчання.

Формування в молодших школярів потреби в самостійному здобутті знань та їх творчому застосуванні є ключем до розвитку самоорганізації навчальної діяльності, що, в свою чергу, сприяє успішній соціалізації та самореалізації особистості.

Аналіз робіт таких дослідників як Г. Михайленко, І. Бех, В. Кремінь, О. Киричук, Н. Кордунова, Г. Коробкіна, Н. Гойдош, Д. Журавльова, В. Лозова, О. Савченко, М. Солдатенко, О. Тимченко, С. Трубачова, І. Хом'юк, С. Яшанов та інших, свідчить про те, що процес формування особистості молодшого школяра тісно пов'язаний з розвитком самостійності у навчальній діяльності. Учені виділяють такі аспекти цього процесу: організація самостійної роботи, взаємозв'язки між самоорганізацією, мотивацією та самоконтролем, формування культури самоорганізації та її вплив на навчальні досягнення.

Визначення самостійності як поведінкової сторони самоорганізації, як це підкреслюють дослідники В. Бондар, О. Савченко, М. Фіцула та інші, вносить важливий нюанс у розуміння цього феномену. Це означає, що самостійність не просто абстрактне поняття, а конкретні дії, які учень здійснює.

Швидкий розвиток технологій, глобалізація та інформаційне суспільство вимагають від людини вміння самостійно здобувати знання, аналізувати інформацію та вирішувати проблеми. Незважаючи на численні дослідження, проблема формування умінь самостійної навчальної діяльності учнів початкової школи залишається актуальною і потребує подальшого вивчення. Це зумовило вибір теми магістерського дослідження – *«Розвиток самостійності молодших школярів у навчальній діяльності»*.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов, спрямованих на формування та розвиток самостійності учнів початкової школи в процесі навчальної діяльності.

Гіпотеза випускної роботи: припускається, що впровадження комплексу педагогічних умов, спрямованих на:

- *створення позитивного емоційного ставлення до самостійної навчальної діяльності;*
- *активізацію діяльності вчителя у процесі забезпечення самостійної навчальної роботи здобувачів освіти;*
- *стимулювання здатності молодших школярів до самоконтролю у процесі навчальної діяльності.*

призведе до статистично підтвердженого підвищення рівня сформованості самостійності учнів початкової школи в навчальній діяльності.

Для досягнення мети дослідження передбачається виконання таких послідовних завдань:

- 1) провести теоретичний аналіз наукових робіт щодо теми магістерської роботи;
- 2) уточнити змістове наповнення ключових понять дослідження;
- 3) дослідити структуру поняття «самостійність» шляхом визначення конкретних критеріїв та показників його прояву у молодших школярів;
- 4) розробити та апробувати педагогічні умови, що сприяють формуванню самостійності молодших школярів у навчальній діяльності.

Об'єкт дослідження: навчальна діяльність учнів початкової школи.

Предмет випускної роботи: педагогічні умови розвитку самостійності молодших школярів у навчальній діяльності.

Досягнення мети дослідження було забезпечено комплексним використанням теоретичних та емпіричних *методів*. Зокрема, теоретичний аналіз наукової літератури дозволив визначити сутність ключових понять, а емпіричні методи (інтерв'ювання, тестування, експеримент) – отримати об'єктивні дані про навчальний процес. Математична статистика забезпечила кількісну обробку отриманих результатів та їхню наукову обґрунтованість.

Наукова новизна одержаних результатів. Дослідження дозволило систематизувати наукові знання про процеси формування самостійності молодших школярів та розробити нові підходи до організації навчальної діяльності, спрямовані на розвиток самостійності учнів початкової школи.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути успішно застосовані в практиці роботи вчителя початкової школи. Зокрема, вони надають педагогам чіткі критерії для оцінки рівня самостійності учнів; конкретні рекомендації щодо

організації навчального процесу для розвитку самостійності; інструменти для моніторингу ефективності педагогічної діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були презентовані та обговорені на засіданні кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти ХДУ, де отримали позитивну оцінку. Крім того, дослідження було представлено на VI Міжнародній науково-практичній конференції в Осло, що свідчить про його актуальність.

Структура і обсяг випускної роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

САМОСТІНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Формування самостійності молодших школярів як психолого-педагогічна проблема

Сучасні нормативно-правові акти в галузі освіти дедалі більше акцентують увагу на реалізації потенціалу розвивальної освіти. У контексті глобалізації освітнього простору цей напрямок визначено як пріоритетний. Метою української освіти є формування компетентної особистості, яка здатна до критичного мислення, творчого вирішення проблем та безперервного саморозвитку. Кінцевим результатом освітнього процесу є формування в учнів здатності до самостійного навчання.

Державний стандарт початкової освіти передбачає не лише оволодіння учнями знаннями та вміннями розв'язувати різноманітні навчальні завдання, а й формування в них високого рівня самостійності у навчальній діяльності. Це передбачає здатність учнів самостійно формулювати навчальні цілі, планувати свою роботу, здійснювати самоконтроль та самооцінку, а також ефективно взаємодіяти з педагогом та однолітками в освітньому процесі [11].

Швидкі соціальні трансформації сучасності обумовили підвищення вимог до індивіда, який має бути здатним до самостійного прийняття рішень, прояву ініціативи та ефективною адаптації до мінливих умов середовища. Реалізація цих соціальних запитів зумовила трансформацію парадигми освіти, де акцент перемістився з трансляції знань на розвиток особистості учня. Сучасна освіта спрямована на забезпечення загальнокультурного, особистісного та пізнавального розвитку учнів, формуючи при цьому ключову компетентність – уміння вчитися протягом усього життя [13, с.74].

Самостійність у психології інтерпретується як волева характеристика, що виражається у здатності індивіда до саморегуляції поведінки, включаючи ініціативність, відповідальність та самоконтроль. Ця якість є стабільною особистісною ознакою, що виявляється в різних життєвих ситуаціях [19, с.44]

Проблема формування навчальної самостійності учнів є предметом дискусій у педагогічній науці протягом тривалого часу. Ідеї про необхідність розвитку самостійної, творчої особистості, здатної до самовдосконалення, простежуються у працях видатних українських педагогів-мислителів XVIII-XIX століть, таких як В. Острозький, П. Чубинський, П. Могила та інших.

К.Ушинський наприкінці XIX століття систематизував ці ідеї та обґрунтував педагогічні умови для формування навчальної самостійності учнів. У своїй роботі «Рідне слово» він акцентував увагу на необхідності підготовки дитини до самостійного навчання, зазначаючи, що перед тим, як доручати учню самостійно здобувати знання, необхідно навчити його ефективним стратегіям навчання [68].

Х.Алчевська визначала основну мету навчання як формування в учнів здатності до самостійного пізнання, самоконтролю та критичного мислення [12]. Таким чином, автокар акцентувала увагу на важливості розвитку навчальної самостійності.

Хоча наприкінці XIX – на початку XX століття у навчальній літературі декларувалася необхідність формування навчальної самостійності учнів, глибоке дослідження цього феномену було утруднено через відсутність достатньої психологічної бази. Зі зростанням взаємодії психології та педагогіки в XX столітті з'явилася можливість комплексного аналізу психологічних засад навчальної самостійності особистості.

У роботах вітчизняних психологів (М. Заброцького, Н. Кудикіної, С. Максименка та ін.) питання самостійності розглядалися в руслі

проблем психологічної науки - проблем особистості, активності, діяльності. Вони наголошували, що соціальна цінність самостійності як якості особистості визначається її спрямованістю та рівнем активності людини як суб'єкта діяльності та відносин. Самостійність, як зазначає Ю. Приходько, це не проста сума знань, умінь та навичок особистості, що дозволяють їй самотужки виконувати чергове завдання, а суспільний прояв особистості, що характеризує її тип ставлення до праці, людям та суспільству [49].

За М. Солдатенко, навчальна самостійність передбачає активну участь учнів у пізнавальному процесі, що поєднує розумову діяльність з виконанням практичних завдань. Реалізація самостійних робіт під керівництвом педагога є ефективним засобом розвитку пізнавальних і практичних умінь учнів [60].

О. Тимченко надає поняттю навчальної самостійності іншого виміру, розглядаючи її як індивідуальну здатність організувати та здійснювати пізнавальну діяльність задля розв'язання нових навчальних задач [63]. С. Трубачова, своєю чергою, підкреслює, що саме самостійна навчальна діяльність дозволяє максимально розкрити індивідуальні особливості учнів, проявляючись як у когнітивній, так і в емоційно-вольовій сферах [65]. Слід зазначити, що сутність самостійної діяльності полягає не в повному виключенні вчительської допомоги, а у співпадінні цілей, які ставить перед собою учень, та механізмів досягнення цих цілей.

О. Савченко розглядає самостійну навчальну роботу як дидактичний засіб, що актуалізує пізнавальну активність учнів. За його визначенням, самостійна робота організовується та керується вчителем з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня [52]. Авторка виділяє чотири типи самостійних робіт, що відрізняються за рівнем пізнавальної складності: репродуктивні, реконструктивні, варіативні та творчі. Загалом, пізнавальна самостійність, за О. Савченко, передбачає не

лише володіння знаннями, а й уміння їх застосовувати на практиці, а також розвинену мотивацію до навчання [54].

Дослідження А. Карнаухової та І. Самченко емпірично підтвердили ефективність системи розвивального навчання щодо формування у молодших школярів таких ключових компонентів навчальної самостійності, як: самостійність мислення та дії, ініціативність, гнучкість мислення та рефлексивність. Учні, які навчались за цією системою, демонстрували здатність до критичної оцінки власної навчальної діяльності, а також до прогнозування та вирішення нових навчальних завдань [20]. Ці результати корелюють з поглядами В. Буряк, яка вважає вміння виділяти невідоме та прогнозувати його зміст одним із проявів навчальної самостійності [6].

Л. Вяткін трактує навчальну самостійність як здатність індивіда до творчої переробки наявного досвіду та генерації нових знань на основі культурних артефактів. Автор включає до структури навчальної самостійності як рефлексивні, так і продуктивні компоненти [7, с. 85]. І.Базарницька розглядає навчальну самостійність як прояв здатності до саморегульованого пізнавального розвитку, основою якого є рефлексія. Вчений акцентує, що суб'єкт навчання, здатний до самонавчання, самостійно визначає межі власних знань та активно шукає способи їх розширення [4, с.19]. Таким чином, навчальна самостійність – це характеристика суб'єкта, який здатний самостійно долати пізнавальні труднощі та генерувати нові знання [4].

Дослідниця І. Дубровіна підкреслює роль пізнавальної ініціативи у формуванні навчальної самостійності. На думку дослідниці, здатність ставити перед собою навчальні завдання та вирішувати їх без зовнішнього впливу є фундаментальною характеристикою самостійного учня [14].

Л. Журавльова та Л. Сергєєва розширюють розуміння навчальної самостійності, включаючи до неї такі компоненти, як передбачення,

самооцінка та самоконтроль. Автор підкреслює, що самостійна особистість не лише ініціативна, але й здатна до рефлексії над власною діяльністю [18].

Таким чином, аналіз наукових праць щодо визначення сутності досліджуваного поняття дозволяє виділити такі ключові характеристики навчальної самостійності:

- *творчість*: здатність до генерації нових ідей та способів вирішення проблем.
- *рефлексивність*: здатність до аналізу власної діяльності та її результатів.
- *ініціативність*: здатність самостійно ставити цілі та обирати шляхи їх досягнення.
- *саморегуляція*: здатність до самоконтролю та самооцінки [21].

Систематичний аналіз наукової літератури, присвяченої феномену навчальної самостійності учнів, дозволив ідентифікувати комплекс характеристик, притаманних особистості з розвинутою здатністю до самостійного навчання. Такі учні *демонструють високий рівень пізнавальної активності, ініціативності та самоорганізації. Вони здатні до самостійного постановлення навчальних завдань, планування та прогнозування результатів своєї діяльності. Крім того, вони володіють широким спектром методів самостійного здобуття знань та здійснюють ефективний самоконтроль навчальної діяльності* [28].

Проаналізувавши наукові підходи до визначення навчальної самостійності, зокрема погляди О. Савченко та В. Буряк, ми пропонуємо наступне розуміння цього феномену. *Навчальна самостійність школяра є інтегративною особистісною характеристикою, що проявляється в пізнавальній ініціативності, здатності до прогнозування навчальної діяльності та самостійному здійсненні всіх необхідних дій, включаючи самоконтроль та самооцінку* [6, 53].

Структурно навчальна самостійність складається з кількох взаємопов'язаних компонентів. Одним з ключових є пізнавальний інтерес, який виступає потужним мотиватором навчальної діяльності. Крім того, навчальна самостійність передбачає наявність таких вмінь, як:

- формулювання навчальних цілей;
- виконання операційних дій, спрямованих на досягнення поставлених цілей;
- здійснення самоконтролю та самооцінки результатів навчальної діяльності [61].

Саме ці вміння надають навчальній діяльності учнів автономний характер та свідчать про розвиненість їхньої навчальної самостійності.

1.2. Показники розвитку самостійності молодших школярів

У системі безперервної освіти особистість розглядається як результат тривалого розвитку, в якому кожен віковий період має своє значення. Дошкільний вік є первинним етапом формування таких важливих особистісних якостей, як активність, довільність і творчість, які в подальшому розвиваються і поглиблюються в молодшому шкільному віці [6].

Спільна діяльність дитини та дорослого в ранньому дитинстві є фундаментом для розвитку самостійності. Дорослий, виступаючи як соціальний партнер, визначає характер взаємодії та рівень самостійності дитини в різних видах діяльності. Саме через спілкування та організацію спільних дій дорослий забезпечує оптимальні умови для розвитку особистості дитини.

Третій рік життя дитини характеризується рядом значущих психологічних змін, пов'язаних з розвитком самосвідомості та самостійності. Дитина починає усвідомлювати себе як окрему особистість, здатну до самостійних дій. Однак, ця нова якість особистості нерідко супроводжується негативізмом і впертістю, що проявляється у

конфліктних ситуаціях з дорослими. "Криза трьох років" є наслідком цих протиріч і свідчить про активний розвиток особистості дитини [12].

Соціальне середовище дитини в дошкільному віці суттєво впливає на формування її самостійності. Поява нових соціальних ролей та обов'язків стимулює активне засвоєння соціального досвіду та розвиток самостійності. Проте, ефективність навчання дитини залежить від того, наскільки вона активно включається у навчальний процес і перетворює зовнішні вимоги на внутрішні мотиви. Таким чином, дошкільний вік є фундаментом для розвитку самостійності, яка в подальшому проявляється у всіх сферах діяльності молодшого школяра.

Самостійна навчальна робота – це різновид навчальної діяльності, в якій учень бере на себе відповідальність за весь цикл виконання завдання: від формулювання мети до контролю результатів. Така робота сприяє розвитку самостійності, творчого мислення та відповідальності учня, а також дозволяє йому зануритись у навчальний матеріал на більш глибокому рівні [18]

Самостійна навчальна робота виступає як стратегічно важливий компонент навчального процесу, оскільки вона не лише сприяє засвоєнню навчального матеріалу, а й розвиває у учнів такі важливі якості, як пізнавальна активність, критичне мислення, творчість та мотивацію до безперервного самовдосконалення.

Самостійна робота є також центральним елементом навчального процесу, що об'єднує різноманітні методи навчання в єдине ціле. Вона перетворює учня з пасивного споживача знань на активного дослідника, який самостійно ставить цілі, планує роботу та оцінює результати [37].

Ефективність самостійної роботи учня визначається комплексом взаємопов'язаних факторів, як зовнішніх (складність завдань, керівництво вчителя), так і внутрішніх (рівень знань, мотивація, індивідуальні особливості). Саме тому важливо створити такі умови навчання, які б

максимально сприяли розвитку пізнавальної активності учнів та формуванню в них стійкої мотивації до самоосвіти [71].

На думку дослідників Г. Коробкіної, Л. Король, Т. Пічеол, О. Савченко, С. Яшанова успішність самостійної роботи безпосередньо залежить від того, наскільки учень усвідомлює її мету та бачить її зв'язок зі своїми особистісними та професійними цілями. Саме усвідомлення власної ролі в навчальному процесі мотивує учня до активної діяльності та сприяє розвитку його творчого потенціалу. Ефективна організація самостійної роботи учнів дозволяє не лише закріпити знання, отримані на уроці, але й розвинути в них такі загальнопізнавальні навички, як планування, самоконтроль та оцінювання власної діяльності. Дослідження провідних вітчизняних вчених довели, що кожен учень має значний потенціал для розвитку своїх пізнавальних здібностей. Завдання педагога – створити такі умови навчання, які б максимально сприяли реалізації цього потенціалу [78].

Наукові роботи Л. Журавльової та Л. Сергеевої доводять, що вже в молодшому шкільному віці діти здатні до самостійної постановки цілей. Цей факт свідчить про те, що потенціал до самостійності у дітей закладений з раннього віку і здатний до подальшого розвитку. Важливою умовою для цього є створення відповідних умов навчання, які б стимулювали активність і самостійність учнів [18].

Ефективність будь-якої діяльності безпосередньо залежить від того, навіщо вона виконується. Іншими словами, мотивація є рушійною силою, яка спонукає дитину до дії. Саме внутрішня мотивація, бажання досягти певної мети, є важливим показником розвитку самостійності молодшого школяра. Дослідження показали, що навіть складні завдання стають більш доступними для дітей, якщо вони чітко розуміють, до чого прагнуть. Це свідчить про те, що вміння ставити перед собою цілі і доводити справу до кінця є важливим компонентом самостійності.

Процес навчання не пасивний, а активний. Це означає, що учень не просто сприймає інформацію, а активно діє з нею. Засвоєння знань відбувається через власні дії дитини, які вона виконує, наслідуючи зразок. Цей процес вимагає від учня самостійності, свідомості та вольових зусиль. Крім того, для успішного навчання необхідний постійний самоконтроль. Порівнюючи результати своїх дій із зразком, учень може оцінити правильність виконання завдання і скоригувати свої дії за потреби. Такий свідомий контроль над своєю діяльністю є важливою складовою навчального процесу [28] .

Самоконтроль і планування – це тісно пов'язані між собою процеси, які забезпечують ефективність навчальної діяльності. Учень, який вміє планувати свою роботу і контролювати її виконання, демонструє високий рівень самостійності. Розвиток цих навичок сприяє формуванню теоретичного мислення і загалом успішному навчанню.

У молодших школярів спостерігається поступовий перехід від мимовільної пам'яті, характерної для дошкільного віку, до довільної. Однак, у перших класах довільна пам'ять ще недостатньо розвинена. Діти часто запам'ятовують інформацію, яка їх цікавить або емоційно залучає, а не ту, яка є необхідною для навчання [19].

Щоб запам'ятовування було ефективним, необхідно навчати молодших школярів спеціальним прийомом. Це дозволить їм не просто механічно заучувати інформацію, а розуміти її зміст і запам'ятовувати більш міцно. Особливо важливо розвивати навички довільного заучування віршів, оскільки це складний вид пам'яті, який вимагає не тільки запам'ятовування слів, але й розуміння їхнього значення.

Розвиток пізнавальних процесів у молодших школярів відбувається поступово. Спочатку діти сприймають світ інтуїтивно, але з часом вони навчаються свідомо керувати своєю увагою, пам'яттю і мисленням. Важливу роль у цьому процесі відіграє мова. За допомогою мови діти

можуть осмислювати навколишній світ, планувати свою діяльність і вирішувати різноманітні завдання [22].

У процесі навчання і спілкування з іншими людьми молодші школярі поступово оволодівають новими формами пізнавальної діяльності. З допомогою дорослих і однолітків вони навчаються ставити перед собою цілі, планувати свою діяльність і контролювати її результати. Це сприяє переходу від мимовільних форм пізнання до довільних.

О. Киричук розглядає розвиток пізнавальних процесів у молодших школярів як складний і багатогранний процес, який характеризується переходом від зовнішньо опосередкованої діяльності до внутрішньо опосередкованої. Спочатку пізнавальні процеси дитини тісно пов'язані з конкретними ситуаціями і діями. Проте, під впливом навчання і виховання вони поступово відокремлюються від конкретних ситуацій і набувають більш абстрактного характеру. Завдяки цьому, дитина отримує можливість свідомо керувати своїми пізнавальними процесами, ставити перед собою цілі і досягати їх [21].

Для того, щоб молодші школярі успішно оволодівали навчальним матеріалом і розвивали свої пізнавальні здібності, необхідно створювати такі умови навчання, які б стимулювали їх до активної пізнавальної діяльності. Як показали дослідження, багато учнів мають значний потенціал для розвитку, проте цей потенціал часто залишається нереалізованим через недосконалість традиційних методів навчання. Ідеї дослідників-психологів про зону найближчого розвитку дозволяють нам організувати навчальний процес таким чином, щоб кожен учень міг досягти максимальних результатів [38, с. 9].

Ключовим завданням початкової школи є формування в учнів здатності до самонавчання. Це включає в себе розвиток таких навичок, як самостійне планування роботи, контроль за її виконанням, оцінка результатів, а також усвідомлення мети навчання. Оволодіння цими

вміннями перетворює учня з пасивного виконавця на активного учасника навчального процесу, який здатний самостійно організувати свою діяльність

Отже, самостійність молодшого школяра проявляється у вмінні самостійно ставити цілі, планувати свою роботу, контролювати свої дії та ефективно керувати різними видами пізнавальної діяльності, що свідчить про розвинені довільні пізнавальні процеси.

Розділ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

2.1. Обґрунтування педагогічних умов розвитку самостійності молодших школярів у навчальній діяльності

Формування самостійності навчальної діяльності учнів початкової школи є складним педагогічним процесом, що потребує цілісного підходу. Незважаючи на численні дослідження, питання про комплекс педагогічних умов, які забезпечують системний розвиток самостійності, залишається недостатньо вивченим. Тому актуальним є завдання обґрунтування таких умов, що сприятимуть підвищенню ефективності формування самостійності учнів у сучасних освітніх реаліях.

Перша педагогічна умова – *створення позитивного емоційного ставлення до самостійної навчальної діяльності*. Саме позитивне особистісне ставлення відіграє вирішальну роль у формуванні позитивної мотивації до самостійної навчальної діяльності учнів початкових класів. Вчитель повинен враховувати як вікові особливості, так і індивідуальні психологічні характеристики дітей. Важливо створювати ситуації успіху, підтримувати пізнавальну активність учнів та використовувати різноманітні методи навчання, які сприяють розвитку пізнавального інтересу.

Формування внутрішньої мотивації до навчання відбувається поступово і проходить декілька етапів: від інтересу до процесу навчання до інтересу до його змісту. Спочатку учні мотивовані самим фактом навчання, потім – отриманням результатів, і, нарешті, – глибинним розумінням навчального матеріалу. Завдання педагога - забезпечити плавний перехід від одного етапу до іншого [56].

Сучасне освітнє середовище в умовах війни в Україні характеризується широким використанням цифрових технологій, які відіграють важливу роль у формуванні мотивації до навчання у молодших

школярів. Інтерактивність, мультимедійність та можливість індивідуалізації навчального процесу, забезпечувані комп'ютерними програмами та онлайн-платформами, роблять навчання більш цікавим та ефективним, стимулюючи пізнавальну активність учнів.

Комп'ютерні засоби дистанційного навчання створюють унікальне середовище для інтерактивного навчання, де учень може не лише отримувати готові результати, а й активно взаємодіяти з навчальним матеріалом. Інтерактивні елементи, такі як симуляції, тести, ігри, забезпечують зворотний зв'язок у реальному часі, що підвищує мотивацію та сприяє глибшому засвоєнню знань. Це, в свою чергу, стимулює розвиток самостійності та відповідальності учнів [64].

Щоб сформувати стійку мотивацію, необхідно знаходити баланс між задоволенням від навчання та необхідністю докладати зусиль. Завдання мають бути цікавими, але водночас і викликати певну когнітивну напругу. Важливо розвивати в учнів загальнопізнавальні навички, тобто здатність усвідомлювати свої власні процеси мислення та результати навчання. Це допоможе їм краще розуміти, чому вони вчаться і як досягають своїх цілей. Соціальне оточення також відіграє важливу роль у формуванні мотивації. Співпраця з однолітками, підтримка вчителя та батьків створюють сприятливий клімат для навчання.

Внутрішня мотивація, заснована на пізнавальному інтересі, є набагато ефективнішою за зовнішню, яка орієнтована на отримання оцінок чи задоволення вимог вчителя. Саме внутрішня мотивація спонукає учнів до глибокого занурення в навчальний матеріал і розвитку творчих здібностей. Щоб учень успішно навчався, необхідно заохочувати його до самостійного пошуку знань та розв'язання проблем. Саме в процесі такої діяльності формується стійкий пізнавальний інтерес. Коли учень пасивно сприймає готові знання, його мотивація швидко згасає [47].

Формування мотивації до самостійної пізнавальної діяльності робить навчальний процес більш цікавим та захопливим для учнів. Діти стають активними учасниками освітнього процесу, що сприяє їхньому всебічному розвитку.

Друга педагогічна умова передбачає *активну діяльність вчителя у процесі забезпечення самостійної навчальної роботи здобувачів освіти.*

Навчання – це не пасивний процес, а активна діяльність учня. Цей процес тісно пов'язаний з розвитком таких психічних процесів, як пам'ять, увага, уява та мислення. Щоб навчити дитину самостійно мислити і вирішувати проблеми, потрібно поступово переходити від індивідуальної роботи під керівництвом вчителя до самостійних проектів і досліджень. Саме такі завдання розвивають у дитини здатність до самоорганізації і підготовляють її до успішного навчання в майбутньому.

На думку В. Сухомлинського, освітній процес має бути спрямований не тільки на передачу знань, але й на розвиток у дітей здатності до самостійного мислення та пошуку інформації. Він вважав, що саме така діяльність найкраще сприяє формуванню допитливості та бажання постійно вдосконалюватися [54].

Розвиток продуктивного мислення у школярів відбувається через поступове ускладнення навчальних завдань і збільшення їхньої самостійності. Для цього важливо використовувати проблемні ситуації, дослідницькі методи та творчі проекти, які стимулюють активну пізнавальну діяльність учнів.

Створення умов для самостійного навчання в початковій школі сприяє формуванню у дітей загальнонавчальних умінь і навичок, таких як планування, аналіз, синтез та узагальнення інформації. Це, в свою чергу, веде до підвищення якості знань та розвитку самостійності мислення. Навчаючи дітей працювати самостійно в класі, вчитель готує їх до продуктивного навчання вдома. Завдяки цьому учні розвивають навички самоорганізації, які будуть корисними їм протягом усього життя.

Щоб успішно впроваджувати самостійну навчальну діяльність, О.Сафонова пропонує дотримуватися таких принципів: глибоке розуміння учнями навчального матеріалу, постійна новизна та різноманітність завдань, практична спрямованість знань, стимулювання самостійності учнів та висока ефективність кожного уроку. Важливу роль відіграє і вчитель, який має не лише володіти глибокими знаннями предмета, а й вміти зацікавити ним учнів [55].

В результаті теоретичного дослідження ми встановили, що для розвитку самостійності молодших школярів необхідним є *активне стимулювання здатності молодших школярів до самоконтролю над власною навчальною діяльністю*. Цей фактор ми визначили як третю, не менш важливу умову успішного формування самостійності.

Щоб учень початкової школи став самостійним, він має навчитися контролювати свою навчальну роботу, виявляти помилки та їх виправляти. Самоконтроль – це важлива складова навчання, яка допомагає дитині досягати кращих результатів.

За думкою В. Сухомлинського, виховання має готувати людину не лише до життя в суспільстві, а й до самовдосконалення. Здатність до самоконтролю, яка формується в процесі виховання, є важливим інструментом для особистісного зростання. Адже, розуміючи свої сильні та слабкі сторони, людина може ефективніше працювати над собою [54].

Самоконтроль – це багатогранний процес, що складається з кількох взаємопов'язаних компонентів. Самомотивація надає енергію для дії, самопланування визначає напрямок руху, самооцінка дозволяє зрозуміти результати, а самокорекція та самоперевірка допомагають усунути помилки та досягти бажаного результату [23].

Вчитель відіграє ключову роль у формуванні самоконтролю учнів. Він має забезпечити учнів необхідними знаннями та вміннями, а також надати їм чіткі зразки виконання завдань. З віком характер цих зразків має змінюватися відповідно до розвитку пізнавальних процесів у дітей.

Самоконтроль – це невід’ємна частина навчання, яка передбачає постійну оцінку своїх дій та їх корекцію відповідно до поставленої мети. Він охоплює як розумові процеси, так і фізичні дії.

Отже, виділені педагогічні умови діють системно: для того, щоб учні могли ефективно контролювати свою навчальну діяльність, необхідно формувати у них стійку внутрішню мотивацію, позитивне емоційне ставлення до навчання та забезпечувати достатню кількість ситуацій для самостійної роботи. Вчитель відіграє ключову роль у розвитку самостійності – він має створити таке навчальне середовище, в якому учні будуть відчувати себе комфортно, зацікавлено і матимуть можливість для самореалізації.

2.2. Діагностика сформованості самостійності молодших школярів у навчальній діяльності

Вивчення наукової літератури з обраної теми дозволило засвідчити, що вміння самостійної навчальної діяльності складається з низки взаємопов'язаних компонентів: від здатності самостійно формулювати мету навчання до вміння оцінювати результати своєї діяльності. Це комплексне утворення охоплює як когнітивні процеси (аналіз, синтез, оцінювання), так і вольові якості (мотивація, самодисципліна).

В результаті систематизації даних наукових досліджень ми виділили чотири основні компоненти, які формують вміння діяти самостійно у навчальній діяльності: *мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний та оцінно-рефлексивний*.

Мотиваційний компонент підкреслює активну роль учня в навчальному процесі. Це не просто виконання завдань, а свідомий вибір цілей, шляхів їх досягнення та оцінка результатів.

Змістовий компонент виступає як фундамент для самоорганізації. Він включає в себе широкий спектр знань, умінь і навичок, необхідних для успішного виконання навчальних завдань. Розуміння змісту

навчального матеріалу, вміння самостійно працювати з інформацією, а також знання про власні пізнавальні процеси – все це є невід’ємними складовими змістового компонента. Чим глибше учень розуміє навчальний матеріал, тим ефективніше він може планувати свою роботу, вибирати оптимальні стратегії навчання і оцінювати результати. Саме зміст навчальних предметів, самостійних робіт і особистісного досвіду формує ту інтелектуальну основу, на якій будується самостійність навчальної діяльності.

У контексті сучасної освіти, де пріоритет надається активному залученню учнів до навчального процесу, *операційно-діяльнісний* компонент набуває особливого значення. Саме він визначає здатність учня самостійно організовувати свою навчальну діяльність, застосовувати набуті знання та вміння для розв’язання навчальних завдань. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти, реалізація діяльнісного підходу передбачає формування у молодших школярів широкого спектру навчальних дій, що становлять основу операційно-діяльнісного компонента самоорганізації.

Оцінно-рефлексивний компонент тісно пов’язаний з іншими компонентами самостійності. Для того щоб ефективно планувати свою роботу, учень повинен здатний оцінити свої попередні досягнення і визначити свої сильні та слабкі сторони. Рефлексія також допомагає підтримувати високий рівень мотивації, оскільки дозволяє учню бачити прогрес і успіхи своєї діяльності.

Враховуючи багатогранність умінь самостійності у навчальній діяльності, для його оцінки необхідно використовувати систему критеріїв, що охоплюють різні аспекти цього феномену. Ми пропонуємо *чотири основні критерії: мотиваційний, змістовий, процесуальний та результативний*. Кожен з цих критеріїв дозволяє оцінити окремий компонент вміння самоорганізації.

Мотивація є рушійною силою самоорганізації, як будь-якої іншої діяльності. Саме мотиви спонукають учня до навчання, надають йому енергії та спрямовують його дії. Тому оцінка мотиваційного компонента є ключовою для розуміння того, наскільки успішно учень може організувати свою навчальну діяльність.

Мотиваційний критерій характеризується:

- прагненням учня до самостійного пізнання, стійким інтересом до здобуття нових знань, допитливістю та бажанням самовдосконалюватися;
- здатністю самостійно формулювати навчальні цілі, що сприяє розвитку навичок планування та формуванню відповідальності за результати своєї роботи;
- умінням планувати свою навчальну діяльність, реалізувати послідовний план дій для досягнення поставленої мети, що свідчить про розвиток логічного мислення та здатності до аналізу.

За змістовим критерієм оцінюється здатність учня:

- самостійно працювати з інформацією, відбираючи необхідні дані та використовуючи їх для вирішення навчальних завдань;
- застосовувати отримані знання на практиці, демонструючи високий рівень компетентності.
- прагнення шукати нові джерела інформації та постійно розширювати свої знання.

Процесуальний критерій характеризується:

- умінням самостійно обирати стратегії розв'язання навчальних завдань, проявляючи ініціативу та творчий підхід;
- умінням встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, формулювати гіпотези та перевіряти їх;
- умінням самостійно структурувати свою роботу, визначати послідовність дій та ефективно розподіляти час.

Результативність учня проявляється в:

- здатності аналізувати свою роботу, визначаючи, які етапи виконані успішно, а які потребують додаткової уваги;
- здатність критично оцінити ефективність використаних засобів та обґрунтувати свій вибір;
- здатність формувати власну стратегію навчання, виходячи з результатів виконання завдань і аналізу власних помилок.

Ми пропонуємо систему оцінювання, яка складається з *трьох рівнів*. Кожен рівень детально описує, наскільки учень оволодів навичками самостійної навчальної діяльності (табл. 2.1)

Таблиця 2.1. Рівні розвитку умінь самостійної навчальної діяльності молодших школярів

Рівні сформованості	Показники сформованості пізнавальних інтересів молодших школярів
Високий	<p>Учень демонструє високий рівень внутрішньої мотивації до навчання, має стійку зацікавленість у навчальному процесі та самостійно визначає цілі та плани своєї роботи.</p> <p>Учень демонструє глибоке розуміння навчального матеріалу, має системні знання та вміє застосовувати їх на практиці. Він виявляє високу пізнавальну активність, самостійно шукає додаткову інформацію та ефективно вирішує навчальні завдання.</p> <p>Учень демонструє високий рівень самостійності в навчанні, вміло застосовує різноманітні методи і прийоми самоосвіти. Він здатний до системного мислення, ставить перед собою чіткі цілі та ефективно планує свою роботу.</p> <p>Учень проявляє високий рівень самосвідомості, аналізує свої навчальні досягнення та невдачі, розуміє свої сильні та слабкі сторони. Він здатний до критичного оцінювання власної діяльності та постійно прагне до самовдосконалення.</p>
Середній	<p>Учень демонструє помірний рівень мотивації до самонавчання, саморозвитку та самовиховання, при цьому його діяльність часто стимулюється зовнішніми факторами. За допомогою дорослих він здатний складати план роботи.</p> <p>Учень намагається застосовувати свої знання, але вони є фрагментарними та не дозволяють йому ефективно вирішувати складні завдання. Зацікавленість у навчанні проявляється епізодично, і для виконання завдань він потребує зовнішньої підтримки, зокрема, рекомендацій старших.</p> <p>Учень починає формувати навички самоорганізації, вміє</p>

	<p>планувати свою роботу та використовувати різноманітні джерела інформації. Однак, для успішного виконання складних завдань він потребує підтримки дорослих.</p> <p>Учень демонструє нестабільність у процесі самоаналізу та оцінки своїх навчальних досягнень. Він не завжди здатний об'єктивно оцінити результати своєї роботи та виявити причини успіхів або невдач.</p>
Низький	<p>Учень має значні труднощі з самоорганізацією навчальної діяльності, що проявляється у відсутності мотивації, нездатності планувати роботу та низькому рівні усвідомлення навчальних цілей.</p> <p>Учень демонструє низький рівень засвоєння навчального матеріалу, має обмежені знання і слабо виражений інтерес до навчання. Він не проявляє ініціативи у пошуку додаткової інформації.</p> <p>Учень демонструє низький рівень сформованості загальних навчальних умінь, таких як планування, організація роботи та самоконтроль. Це ускладнює йому ефективне виконання навчальних завдань.</p> <p>Учень не усвідомлює важливості самоаналізу та рефлексії у навчальному процесі. Він не має звички оцінювати свої дії та результати, що ускладнює його подальший розвиток.</p>

Перевірка ефективності сформульованих нами умов формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи потребує проведення педагогічного експерименту, метою якого є виявлення впливу запропонованих умов на розвиток самостійності учнів у навчальній діяльності.

Методика *«Мотиви навчальної діяльності»* є слухним інструментом для діагностики мотивації учнів. Вона дозволяє отримати детальну картину того, що спонукає дітей до навчання, виявляючи різноманітні мотиви від широких соціальних до вузько специфічних. Кореляція мотивів з рівнями сформованості мотиваційного компонента дає змогу простежити динаміку розвитку мотивації учня (Додаток Б).

Отримані нами результати можуть слугувати основою для подальших досліджень. Виявлення переважання мотивації уникнення серед молодших школярів свідчить про те, що певна група дітей – 8 осіб

(33,3%) навчаються не через внутрішню зацікавленість матеріалом, а під тиском зовнішніх факторів, що демонструє низький рівень розвитку мотиваційного компонента. Це може мати серйозні наслідки для їхнього подальшого навчання та розвитку.

Значна частина учнів – 9 осіб (37,5%) керується мотивами благополуччя та мотивацією заохочення. Хоча такі мотиви і свідчать про певний рівень зацікавленості у навчанні, вони все ж таки є зовнішніми і можуть не забезпечити стійкої мотивації до навчання в довгостроковій перспективі.

Менша частина здобувачів – 7 осіб (29,2%) керуються широкими соціальними мотивами та мотивацією престижу. Це вказує на те, що для них навчання є не лише засобом отримання знань, а й способом соціалізації та самоствердження. Ці учні демонструють високий рівень розвитку умінь самостійної навчальної діяльності з мотиваційним критерієм.

Отже, більшість опитаних демонструють низький та середній рівні сформованості мотиваційного компонента. Ці дані продемонстровані у діаграмі на рисунку 2.1:

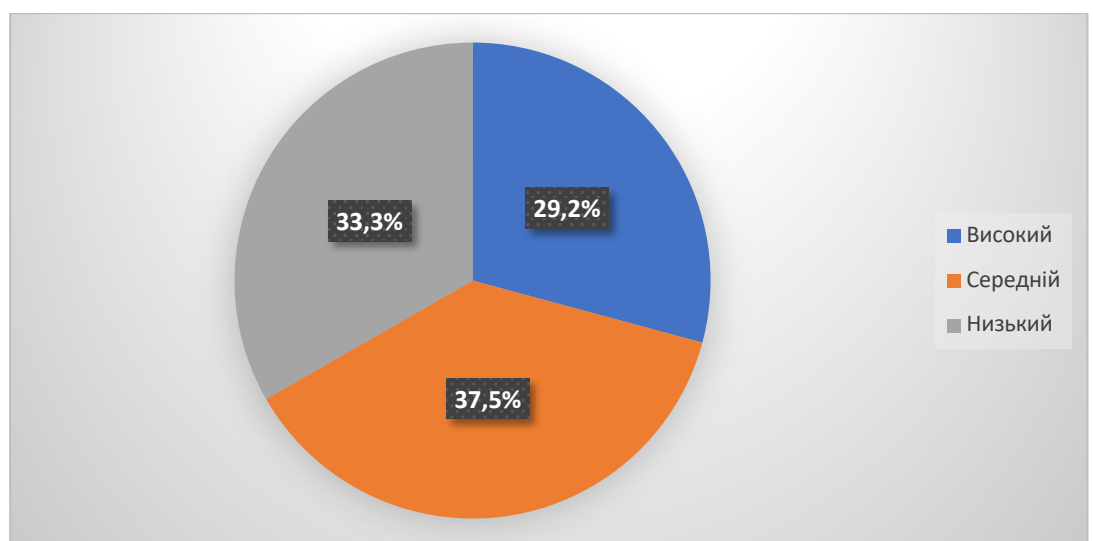

Рис. 2.1. Рівні сформованості самостійності молодших школярів за мотиваційним критерієм

Змістовий критерій є досить комплексним та дозволяє оцінити глибину засвоєння навчального матеріалу учнями, їхню здатність до самостійного навчання та використання сучасних технологій. Його використання дозволяє отримати більш повну картину навчальних досягнень учнів та розробити індивідуальні траєкторії їхнього розвитку.

Для оцінки рівня розвитку змістового компонента ми використали «*Монреальський когнітивний тест*». Цей тест дозволив нам оцінити такі когнітивні процеси, як увага, пам'ять, мова, просторове мислення, абстрактне мислення, математичні здібності та орієнтацію в просторі (Додаток В).

Значна частка учнів – 10 осіб (41,7%) демонструє низький рівень сформованості когнітивних аспектів. Це свідчить про певні труднощі у засвоєнні та застосуванні знань. Найбільші труднощі викликають завдання, пов'язані з абстрактним мисленням. Це може бути пов'язано з віковими особливостями розвитку, недостатньою кількістю тренувань або специфічними особливостями навчального процесу.

Результати розподілу за рівнями сформованості є досить різноманітними: 8 учнів (33,3%) демонструють середній рівень, а 6 школярів (25%) – високий. Це вказує на наявність значного розкиду в рівні розвитку когнітивних здібностей серед учнів.

Для вивчення особливостей пізнавальної потреби у молодших школярів ми застосували методику «*Пізнавальна потреба*» (автор В. Юркевич). Ця методика передбачала комплексне спостереження за учнями, а також бесіди з їхніми вчителями та батьками (Додаток Д).

Отримані результати свідчать: значна частка учнів демонструє низький рівень пізнавальної активності – 10 учнів (41,7%). Це вказує на те, що бажання вчитися та досліджувати нове у них розвинено недостатньо. Частина учнів – 10 осіб (41,7%) має середній рівень пізнавальної активності. Це означає, що вони виявляють інтерес до

навчання, але він нестабільний і залежить від зовнішніх факторів. Відносно невелика частина учнів – 4 особи (16,7%) демонструє високий рівень пізнавальної активності. Ці діти є допитливими, самостійними у навчанні та прагнуть до нових знань.

Отже, рівень пізнавальної активності у молодших школярів є неоднорідним. Хоча частина дітей демонструє високий рівень інтересу до навчання, значна кількість має низький або середній рівень. Це вказує на необхідність більш детального дослідження факторів, які впливають на розвиток пізнавальної потреби, та розробки ефективних стратегій для її стимулювання.

Загальні результати щодо вихідних рівнів сформованості умінь самостійної навчальної діяльності молодших школярів за змістовим критерієм відображені на рисунку 2.2:

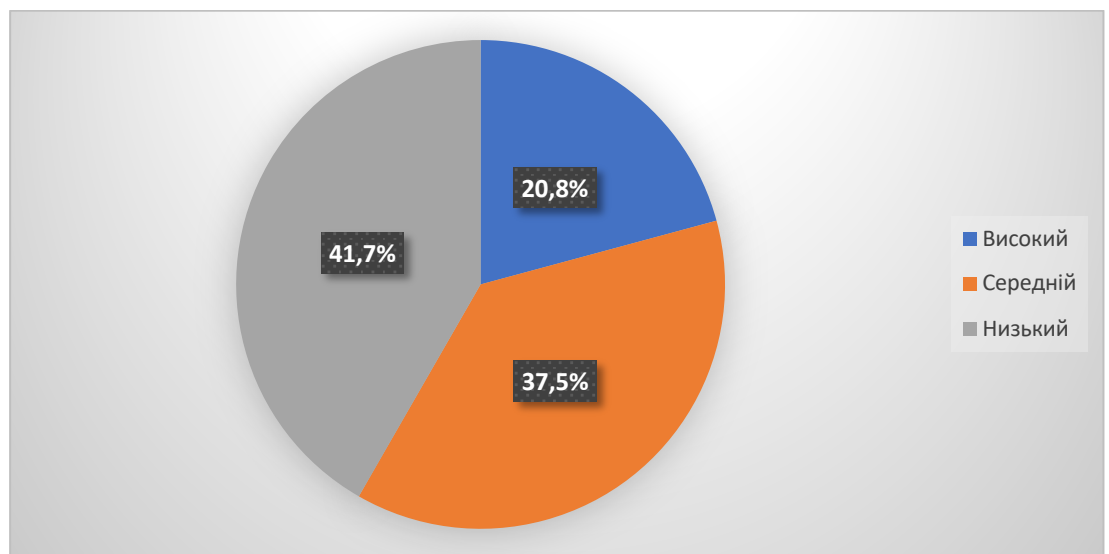

Рис.2.2. Рівні сформованості самостійності молодших школярів за змістовим критерієм

З метою оцінки рівня сформованості в учнів молодших класів здатності самостійно організувати свою навчальну діяльність (*процесуальний критерій*) було проведено дослідження за допомогою опитувальника «*Діагностика прояву самостійності*» (додаток Є). Аналіз результатів показав, що хоча більшість учнів демонструють достатній

рівень самостійності, значна частина все ще потребує допомоги дорослих у плануванні та організації своєї роботи. Зокрема, багато учнів виявили нерішучість при виборі стратегій навчання та не завжди впевнені у своїх силах. Отримані дані свідчать про необхідність розробки спеціальних програм, спрямованих на розвиток самостійності учнів початкових класів.

Аналіз даних показав, що рівень сформованості операційно-діяльнісного компонента у досліджуваній групі розподілився таким чином: 9 учнів (37,5%) володіють базовими навичками самостійної роботи, 10 учнів (41,7%) – достатньо впевнено організовують свою навчальну діяльність, а 6 школярів (25%) демонструють високий рівень самостійності. Наочно ці дані продемонстровані на рисунку 2.3:

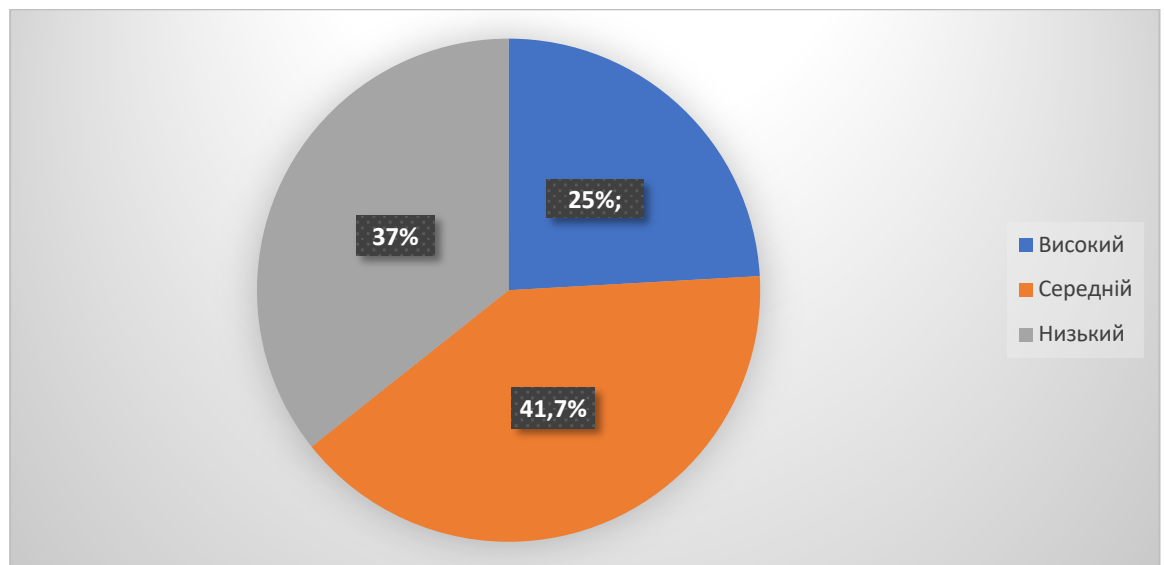

Рис.2.3. Рівні сформованості самостійності молодших школярів за процесуальним критерієм

Щоб визначити рівень розвитку в учнів здатності аналізувати свою навчальну діяльність та власні досягнення, ми застосували модифіковану методикау «Дослідження самооцінки» А. Прихожан. Ця методика дозволила оцінити, як учні сприймають свої особисті якості та ставлять перед собою цілі. Здобувачі визначали рівень розвитку своїх особистих якостей, таких як здоров'я, здібності та характер за допомогою

графічного зображення. Учні оцінювали свої сильні та слабкі сторони, порівнюючи їх зі своїми бажаними характеристиками (Додаток Г).

Згідно з результатами дослідження, 11 учнів (45,8%) експериментального класу мають низький рівень самостійності в навчанні, 8 учнів (33,3%) – середній, а 5 школярів (20,8%) – високий. Ці дані наочно висвітлені на рисунку 2.4:

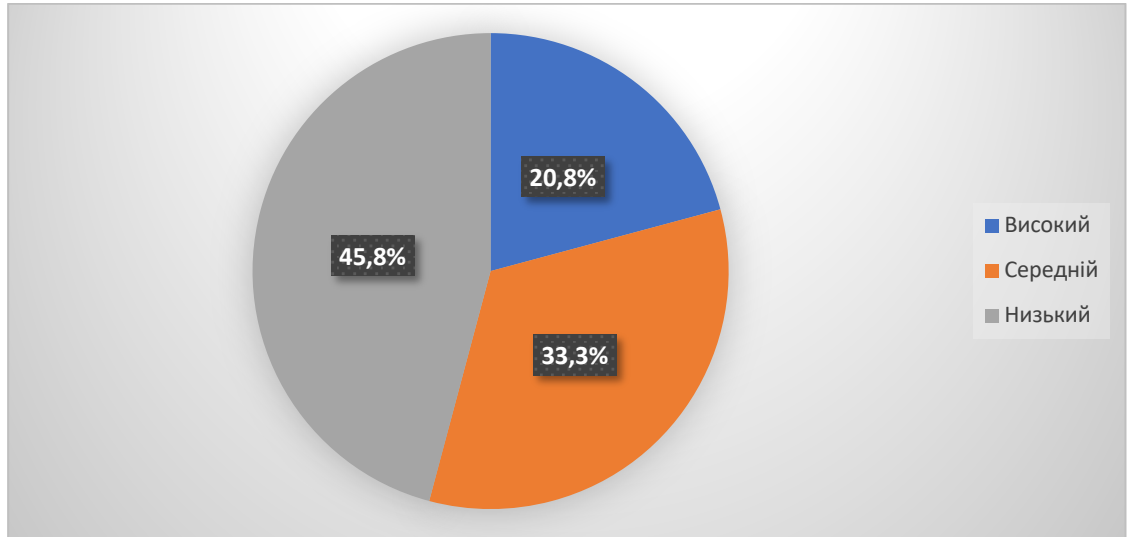

Рис.2.4. Рівні сформованості самостійності молодших школярів за результативним критерієм

Узагальнені дані констатувального експерименту систематизовано в табличному вигляді (табл. 2.2):

Таблиця 2.2.

**Рівні сформованості умінь самостійної навчальної діяльності
молодших школярів**

(за результатами констатувального зрізу)

Критерії	Рівні сформованості					
	низький		середній		високий	
	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%
<i>Мотиваційний</i>	8	33,3	9	37,5	7	29,2

<i>Змістовий</i>	10	41,7	9	37,5	5	20,8
<i>Процесуальний</i>	9	37,5	10	41,7	6	25
<i>Результативний</i>	11	45,8	8	33,3	5	20,8
<i>Середні показники</i>	10	41,7	9	37,5	5	20,8

Аналіз даних, отриманих на першому етапі експерименту, свідчить про недостатній рівень сформованості умінь самостійної навчальної діяльності у більшості учнів, що вимагає цілеспрямованої роботи у цьому напрямку.

2.3. Формувальний експеримент з теми дослідження

Формування мотиваційного компонента здійснювалося через реалізацію першої педагогічної умови – *створення позитивного емоційного ставлення до самостійної навчальної діяльності*.

У процесі експериментальної роботи ми зосередилися на створенні освітнього середовища, яке б задовольняло індивідуальні пізнавальні потреби учнів та стимулювало їхню активність. Для цього ми використовували різноманітні методи та прийоми, що дозволяли учням працювати в індивідуальному та груповому режимах. Нашим завданням було зробити навчання цікавим та особистісно значущим для кожного учня. Ми прагнули, щоб учні не просто засвоювали нові знання, а й отримували задоволення від навчального процесу.

Емоційний компонент є невід'ємною частиною навчального процесу. Вчитель, розуміючи це, може використовувати різноманітні прийоми для того, щоб викликати у учнів інтерес, зацікавленість та бажання вчитися. Щоб підвищити мотивацію учнів, вчителю необхідно створювати на уроках атмосферу довіри, підтримки та інтересу. Адже саме позитивні емоції є потужним стимулом для навчання.

Навчальна діяльність здобувачів початкової освіти може бути забарвлена як *позитивними* емоціями:

- радістю, задоволенням, що стимулюють до подальшого навчання, підвищують самооцінку;
- упевненістю: сприяє прийняттю складних завдань, розвиває наполегливість;
- інтересом, що спонукає до пошуку нової інформації, активізує пізнавальну діяльність;
- гордістю: мотивує досягнення нових висот, зміцнює віру у власні сили;
- здивуванням: стимулює до критичного мислення, спонукає до пошуку відповідей;
- конструктивним сумнівом, що спонукає до пошуку додаткової інформації та розвитку критичного мислення,

так і викликати емоції *негативні*:

- страх, який блокує пізнавальну діяльність, знижує самооцінку;
- образу: сприяє появі негативного ставлення до навчання, вчителя, однолітків;
- досаду: знижує мотивацію, може призвести до втрати інтересу до предмета та навчальної діяльності;
- нудьгу, що зменшує увагу та знижує ефективність навчальної діяльності;
- приниження: пошкоджує самооцінку, може призвести до агресивної поведінки;
- занепокоєння: перешкоджає концентрації, знижує продуктивність.

Для того, щоб створити позитивну атмосферу, відчуття довіри, підтримки та зацікавленості, уникати виникнення негативних емоцій та стимулювати позитивні, у ході експерименту використовувались *різноманітні методи навчання*: ігри, проекти, дискусії; здійснювався *індивідуальний підхід до кожного учня* (враховувались індивідуальні

особливості та потреби; налагоджувалась *позитивна комунікація засобами схвалення, заохочення та справедливої оцінки*, що стимулює досягнення та здійснює підтримку в разі невдач.

Щодо провадження другої педагогічної умови – *активізації діяльності вчителя у процесі забезпечення самостійної навчальної роботи здобувачів освіти* – впровадження принципів та програм Нової української школи демонструють значні успіхи у розвитку самостійності учнів. Зокрема, широкого розповсюдження набули педагогічні технології Daily 5 та Daily 3, які дозволяють учням самостійно працювати над читанням, письмом та математикою, а вчителям – приділяти індивідуальну увагу кожному дитині.

Системи Daily 5 та Daily 3 відрізняються від інших тим, що пропонують детальний алгоритм з 10 кроків, який допомагає вчителям ефективно навчити учнів самостійної роботи. Цей алгоритм охоплює всі етапи – від визначення мети до оцінки результатів. Обидві системи – Daily 3 та Daily 5 – визнають важливість самостійної роботи учнів як ключового елемента навчального процесу. Саме тому вчителі повинні приділяти особливу увагу організації цього виду діяльності, щоб забезпечити його ефективність.

Проведення *дослідів* у початковій школі – це ефективний спосіб наочно продемонструвати учням складні явища, які важко спостерігати в повсякденному житті. Завдяки дослідам діти можуть побачити, як відбуваються різноманітні процеси, і зрозуміти їхню суть.

Досліди з водою – це завжди захоплююче для молодших школярів. Розглянемо, як можна оптимізувати урок за допомогою запитань, які стимулюватимуть мислення дітей і допоможуть їм краще зрозуміти властивості води.

Перед проведенням дослідів:

Заінтригуємо: «Хто з вас любить солодкий чай? А як ви думаєте, чому цукор розчиняється у воді? Сьогодні ми проведемо досліди і спробуємо знайти відповідь на це запитання»

Сформулюємо гіпотезу: «Як ви вважаєте, чи всі речовини однаково добре розчиняються у воді? Може, деякі з них взагалі не розчиняються?»

Записуємо запитання на дошці:

- Що станеться з цукром, якщо його покласти у воду?
- Чи зміниться колір води, якщо додати харчовий барвник?
- Чи всі речовини розчиняються у воді однаково швидко?
- Які ще речовини, крім цукру, розчиняються у воді?
- Чи можна відокремити розчинену речовину від води?

Під час проведення досліду:

- Спостерігаємо: «Що ви бачите? Як змінюється вода, коли ми додаємо цукор/барвник?»
- Порівнюємо: «Порівняйте, що сталося з водою, коли ми додали сіль і цукор. Чи є відмінності?»
- Вимірюємо: «Давайте виміряємо температуру води до і після додавання речовин. Чи змінилася температура?»
- Після проведення досліду – обговорення результатів:

На які запитання ми отримали відповіді?

Що нового дізналися про воду?

Чи підтвердилися наші гіпотези?

Чому одні речовини розчиняються у воді, а інші ні?

Формулювання висновків:

Вода – це універсальний розчинник.

Різні речовини розчиняються у воді з різною швидкістю.

При розчиненні речовин температура води може змінюватися.

Наводимо приклад диференціації навчальних з метою реалізації *другої педагогічної умови та забезпечення самостійної навчальної роботи*

Варіант 1:(простіше формулювання):

1. Пограємо з водою! Чому ми можемо налити воду в склянку? Чому через воду ми бачимо дно склянки?
2. Яка вода на смак і запах? Чи має вода якийсь особливий смак або запах? Як ми можемо це перевірити?
3. Вода – хамелеон! Чому вода набуває форми посудини, в яку ми її наливаємо?
4. Вода то зменшується, то збільшується! Що відбувається з водою, коли вона замерзає? Чому?
5. Чому труби лопаються взимку? Що відбувається з водою, коли вона замерзає, і як це пов'язано з лопнутими трубами?

Варіант 2 – складніші наукові формулювання:

1. Доведіть експериментально: Вода – це рідина. Які властивості рідин вам відомі? Як ви можете показати, що вода має саме такі властивості?
2. Властивості води: Що таке властивості? Як за допомогою органів чуття можна визначити колір, запах і смак води?
3. Форма води: Чому вода не має власної форми? Як ця властивість відрізняє воду від твердих тіл?
4. Теплове розширення води: Поясніть явище теплового розширення води на молекулярному рівні. Чому вода замерзає, збільшуючись у об'ємі?
5. Наслідки замерзання води: Як замерзання води впливає на навколишнє середовище і на побутові предмети (наприклад, на водопровідні труби)?

Варіант 3: З елементами дослідницької діяльності:

1. Створимо модель рідини: За допомогою різних матеріалів (наприклад, кульок, піску) спробуйте створити модель рідини. Які властивості вашої моделі схожі на властивості води?

2. Смакова лабораторія: Проведіть дегустацію різної води (кип'яченої, мінеральної, з-під крана). Чи відчуваєте ви різницю у смаку і запаху? Чому?
3. Вода – художник: Прослідкуйте, як вода змінює свою форму, заповнюючи різні ємності. Спробуйте створити незвичайні форми з води за допомогою різних предметів.
4. Льодяні скульптури: Заморозте воду в різних формах. Спостерігайте, як змінюється об'єм води при замерзанні. Порівняйте отримані льодові скульптури.
5. Чому лопаються пляшки? Поставте пляшку з водою в морозильник і спостерігайте, що станеться. Поясніть, чому пляшка лопнула.

Один із ключових елементів нашого експерименту полягав у *створенні проблемних ситуацій*, які вимагали від учнів самостійно знаходити відповіді на поставлені запитання. Це дозволило нам не лише передати учням нові знання, а й розвинути в них такі важливі якості, як допитливість, критичне мислення та відповідальність.

Щоб зацікавити молодших школярів і спонукати їх до активного навчання, ми створюємо проблемні ситуації, які вимагають від них самостійного пошуку розв'язання. Комп'ютерні технології дозволяють зробити цей процес більш цікавим та ефективним. Ігри, мультимедійні презентації та інші інтерактивні елементи не лише забезпечують легке засвоєння нового матеріалу, а й підвищують мотивацію учнів до навчання.

Ігрові прийоми на початку уроку допомагали нам залучити учнів до навчального процесу.

Приклад. Запишіть число 15, використовуючи лише п'ять п'ятірок.

Відповідь: $(5 + 5) * (5 / 5) = 15$

Складніші приклади:

Завдання: Запишіть число 24, використовуючи шість четвірок.

Відповідь: $(4 + 4) * (4 / 4 + 4) = 24$

Завдання: Складіть вираз, рівний 100, використовуючи п'ять десятків.

$$\text{Відповідь: } (10 * 10) + (10 * 10) = 100$$

Приклади з додатковими умовами:

Завдання: Запишіть число 30, використовуючи п'ять п'ятірок, але не використовуючи ділення.

$$\text{Відповідь: } (5 + 5) * (5 + 5) = 30$$

Завдання: Складіть вираз, рівний 25, використовуючи чотири п'ятірки, але обов'язково використавши дужки.

$$\text{Відповідь: } (5 + 5) * (5 / 5) = 25$$

Для того, щоб залучити всіх учнів до активної роботи на уроці, ми організовували наступну форму роботи: один учень вирішував завдання на дошці, а решта – самостійно у зошитах. Після цього ми спільно перевіряли правильність виконання завдання:

Завдання на тему «Ділення суми на число»:

$$(45 + 27) : 9 =$$

$$(64 + 48) : 8 =$$

$$(72 + 54) : 9 =$$

Завдання з різними математичними діями:

$$(24 - 12) : 3 =$$

$$(25(35 + 15)) : 5 =$$

$$(42 : 7) + 3 =$$

Завдання з текстовим контекстом:

- У вазі було 15 червоних яблук і 10 зелених. Мама розклала всі яблука порівну на 5 тарілок. Скільки яблук на кожній тарілці?
- У хлопчика було 24 марки, а у дівчинки – 16. Вони вирішили поділити всі марки порівну на 4 альбоми. Скільки марок буде в кожному альбомі?

Завдання для розвитку логічного мислення:

- Яке число потрібно поставити замість зірочки, щоб рівність була правильною?

$$(18 + *) : 3 = 8$$

$$(*) : 5 + 10 = 15$$

Завдання з елементами геометрії:

- Периметр прямокутника дорівнює 32 см. Довжина однієї сторони – 10 см. Знайди ширину прямокутника. (Підказка: периметр – це сума довжин усіх сторін)

Ці завдання допомагають учням автоматизувати навички додавання, віднімання та ділення; краще розуміти зв'язки між різними математичними діями; розвивати логічне мислення та вміння аналізувати задачі; застосовувати математичні знання для розв'язання практичних задач.

Учням, які працюють швидко, можна запропонувати складати власні приклади.

Реалізація *третьої педагогічної умови, спрямованої на стимулювання самоконтролю*, забезпечила формування у молодших школярів метакогнітивних навичок, що виявляються в здатності до самостереження, самооцінки та саморегуляції навчальної діяльності. Систематичне використання стратегій, спрямованих на розвиток самоконтролю, дозволило сформувати у учнів внутрішню мотивацію до навчання та підвищити ефективність їхньої навчальної діяльності.

Завдяки урахуванню цієї умови у навчальному процесі учні не просто виконують завдання, а й усвідомлюють свої дії: що саме вони роблять, як це роблять, які знання при цьому здобувають. Цей процес допомагає розвинути в них універсальні вміння, які необхідні для успішного навчання протягом усього життя.

Вчитель допомагав учням зрозуміти, як вони працюють, ставлячи їм запитання:

- «Що ти зробив найкраще?»,

- «Як ти до цього дійшов?»),
- «Чи можна було зробити по-іншому?»),
- «Подумай, з яких кроків складається твоя робота над завданням. Спочатку ти ставиш собі мету, потім вирішуєш, як її досягти, а потім перевіряєш свою роботу і оцінюєш результат. Спробуй виконати завдання, дотримуючись цієї послідовності»,
- «Уяви, що ти будуєш вежу з кубиків. Перш ніж почати будувати, подумай, з яких кубиків ти будеш починати, які поставиш зверху, а які посередині. Який кубик буде найважче поставити на місце?»

Завдяки таким питанням, діти вчилися аналізувати свою роботу і розуміти, як вони навчаються. Виконання вправ сприяло формуванню у школярів рефлексивних умінь. Діти вчилися аналізувати свої дії, емоції та розуміння навчального матеріалу. Це дозволяло їм не просто виконувати завдання, а й усвідомлювати, як вони навчаються і що можуть покращити.

2.4. Аналіз результатів експериментальної роботи

Для оцінки ефективності експериментального навчання ми використали той самий діагностичний інструментарій, що й на початку дослідження. Це дозволило порівняти результати учнів до і після експерименту.

Аналіз результатів повторного застосування методики «*Мотиви навчальної діяльності*» показав, що майже половина молодших школярів (45, 8%) демонструють переважання мотивації уникнення, що свідчить про низький рівень розвитку мотиваційного компонента навчальної діяльності. Водночас, у 33,3% учнів виявлено домінування мотивів саморозвитку та досягнення успіху, що відповідає середньому рівню сформованості мотивації. Для решти респондентів (20,8%) характерні широкі соціальні мотиви, що вказує на високий рівень розвитку мотиваційного компонента.

Отримані дані свідчать про зростання кількості учнів з високим рівнем навчальної мотивації. Позитивною тенденцією є також зменшення кількості учнів з низьким рівнем мотивації. Однак, загалом, можна констатувати недостатню ефективність існуючих педагогічних підходів до розвитку мотивації учнів початкової школи в умовах змішаного навчання. Учні часто висловлюють невдоволення одноманітністю навчальних завдань та відчують перевтому, що свідчить про необхідність вдосконалення організації навчального процесу.

Застосування *«Монреальського когнітивного тесту»* дозволило виявити позитивну динаміку у розвитку когнітивних функцій учнів. Зокрема, відсоток учнів з низьким рівнем розвитку когнітивних аспектів зменшився до 37,5%, що свідчить про ефективність реалізованих педагогічних заходів. Водночас, частка учнів із середнім рівнем склала 32,5%, а з високим – 25%.

За допомогою методики *«Пізнавальна потреба»* (за В. Юркевич) було проведено дослідження рівня розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи. Отримані дані свідчать про те, що 37,5% учнів мають низький рівень пізнавальної активності, 27,5% – достатній, а 26% – високий.

Загальні результати повторної діагностики свідчать про суттєву позитивну динаміку у розвитку змістового компонента навчальних досягнень учнів. Відсоток учнів з низьким рівнем знань зменшився на 12,5%, а відсоток учнів з високим рівнем – збільшився на 8,3%.

Результати експериментального навчання свідчать про формування у учнів достатньо повних, системних, гнучких та практично застосовних знань. Важливим фактором, що сприяв досягненню таких результатів, стала організація практико-орієнтованої діяльності учнів, яка передбачала виконання різноманітних завдань та вправ, а також врахування індивідуальних інтересів учнів.

За результатами опитування учнів встановлено, що рівень сформованості операційно-діяльнісного компонента за процесуальним критерієм є неоднорідним. Так, 37,5% учнів демонструють низький рівень організації самоосвітньої діяльності, 41,7% – середній, а 25% – високий. Проте, спостерігається позитивна тенденція до зростання самостійності та відповідальності у навчанні: на 11% зменшилась кількість учнів, які зазначили труднощі у доведенні розпочатої справи до кінця, і на 12% збільшилась кількість опитаних, які виявили схильність до самостійної роботи та активного навчання.

Результати контрольного етапу засвідчили позитивну динаміку формування у учнів початкової школи вмінь самостійно організовувати свою навчальну діяльність. Ефективність цього процесу значно зростає за умови надання учням чітких інструкцій, прикладів та алгоритмів виконання завдань. Водночас, важливо розвивати в учнів такі загальнопізнавальні навички, як самостійне визначення послідовності дій, самоконтроль, самооцінка, аналіз помилок та пошук шляхів їх усунення. Формування цих навичок сприяє розвитку критичного мислення і може бути стимульоване постановкою перед учнями таких питань: «Навіщо це робити?», «Як це зробити?», «Чи досягнуто результату?» тощо.

За допомогою методики «Дослідження самооцінки» за А.Прихожан було проведено діагностику рівня розвитку рефлексивних здібностей учнів. Результати дослідження свідчать про те, що 45,8% учнів мають низький рівень організації самоосвітньої діяльності, 33,3% – середній, а 20,8% – високий.

Кількісні показники сформованості компонентів вміння самостійності навчальної діяльності молодших школярів на завершальному етапі експерименту наведені у таблиці 2.3. Отримані дані дозволяють проаналізувати динаміку розвитку цього вміння в процесі експериментального навчання.

Таблиця 2.3. Рівні сформованості самостійності молодших школярів у навчальній діяльності

(за результатами констатувального та контрольного зрізу)

Компоненти	Рівні сформованості					
	низький		середній		високий	
	контр. зріз	конст. зріз	контр. зріз	конст. зріз	контр. зріз	конст. зріз
Мотиваційний	8 33,3%	11 45,8%	9 37,5%	8 33,3%	7 29,2%	5 20,8%
Змістовий	10 41,7%	12 50%	9 37,5%	9 37,5%	5 20,8%	3 12,5%
Операційно-діяльнісний	9 37,5%	12 50%	10 41,7%	9 37,5%	6 25%	3 12,5%
Оцінно-рефлексивний	11 45,8%	13 54,2%	8 33,3%	8 33,3%	5 20,8%	3 12,5%
Середні показники	10 41,7%	12 50%	9 37,5%	9 37,5%	5 20,8%	3 12,5%

Аналіз даних таблиці 2.3, у якій представлені результати констатувального та контрольного етапів експериментальної роботи, свідчить: у процесі формування самостійної навчальної діяльності учні досягли певних успіхів. Кількісні дані свідчать про статистично значуще зменшення кількості учнів з низьким рівнем сформованості відповідних умінь. Натомість зменшення кількості учнів з низьким рівнем самостійності свідчить про ефективність проведених навчальних заходів.

Результати дослідження доводять, що для ефективного формування умінь і навичок у молодших школярів самостійної навчальної діяльності необхідно поєднувати чітку інструкцію з елементами самостійної роботи. Учні повинні не тільки слідувати вказаним алгоритмам, але й розвивати вміння самостійно планувати свою діяльність, контролювати її хід та аналізувати результати. Стимулювання самостійного мислення через

постановку питань типу «Навіщо?», «Як?» «Чому?», систематична спрямованість на рефлексію власної діяльності, сприяє розвитку самостійності у навчальній діяльності.

Експериментальне дослідження дозволило підтвердити висунуту гіпотезу про позитивний вплив розроблених педагогічних умов на формування самостійності молодших школярів у навчальній діяльності.

ВИСНОВКИ

1. Актуальність дослідження зумовлена суперечністю між переважанням репродуктивного типу навчання в початковій школі та суспільним замовленням на формування самостійної та творчої особистості. Аналіз наукової літератури дозволив охарактеризувати самостійність як інтегративну якість, що включає комплекс вмінь саморегуляції, самоконтролю, самооцінки та саморозвитку. В рамках дослідження самостійність у навчальній діяльності розглядається як сукупність таких процесів, як мотивація, самоактуалізація, самостійне планування тощо. Цей комплексний підхід дозволяє більш точно визначити напрями педагогічного впливу на розвиток самостійності учнів початкової школи.

2. У дослідженні ми визначаємо навчальну самостійність молодших школярів як *інтегративну особистісну характеристику, що проявляється в пізнавальній ініціативності, здатності до прогнозування навчальної діяльності та самостійному здійсненні всіх необхідних дій, включаючи самоконтроль та самооцінку.*

Самостійність молодшого школяра проявляється у вмінні самостійно ставити цілі, планувати свою роботу, контролювати свої дії та ефективно керувати різними видами пізнавальної діяльності.

3. В результаті систематизації даних наукових досліджень ми виділили чотири основні компоненти, які формують вміння діяти самостійно у навчальній діяльності: *мотиваційний, змістовий,*

операційно-діяльнісний та оцінно-рефлексивний. Ці компоненти стали основою для розробки системи критеріїв, що охоплюють різні аспекти феномену самостійності молодших школярів. Було обрано *мотиваційний, змістовий, процесуальний та результативний критерії.*

Показниками *мотиваційного критерію* було визначено: прагненням до самостійного пізнання, стійкий інтерес до здобуття нових знань, допитливість та бажанням самовдосконалюватися; здатність самостійно формулювати навчальні цілі, планувати та визначати результати своєї роботи;

Показниками *змістового критерію* стала здатність учня самостійно працювати з інформацією; застосовувати отримані знання на практиці, прагнення шукати нові джерела інформації та постійно розширювати свої знання.

Процесуальний критерій характеризується умінням самостійно обирати стратегії розв'язання навчальних завдань, умінням встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, формулювати гіпотези; самостійно структурувати свою роботу, визначати послідовність дій та ефективно розподіляти час.

Показники *результативності* учня проявляється в здатності аналізувати свою роботу, критично оцінити ефективність використаних засобів; здатності формувати власну стратегію навчання, виходячи з результатів виконання завдань і аналізу власних помилок.

Оцінюючи рівень самостійності навчальної діяльності другокласників, ми виявили значні відмінності між учнями: від високого до низького рівня сформованості цього вміння. Ці результати підтверджують, що проблема розвитку самостійності у молодших школярів залишається актуальною.

4. Проаналізувавши наукові дослідження та педагогічний досвід, ми встановили, що ключовими факторами розвитку самостійності учнів початкової школи є такі педагогічні умови:

- *створення позитивного емоційного ставлення до самостійної навчальної діяльності;*
- *активізація діяльності вчителя у процесі забезпечення самостійної навчальної роботи здобувачів освіти;*
- *стимулювання здатності молодших школярів до самоконтролю у процесі навчальної діяльності.*

Перша педагогічна умова реалізовувалася через впровадження різноманітних форм організації навчальної діяльності, зокрема, комп'ютерних технологій та ігрових елементів. Це дозволило не лише урізноманітнити навчальний процес, але й підвищити мотивацію учнів та ефективність їхньої взаємодії з учителем.

Друга педагогічна умова була спрямована на поглиблення знань учнів з навчальних предметів та значне збільшення обсягу самостійної роботи, передбаченої навчальною програмою.

На всіх етапах навчання ми стимулювали учнів до самостійної оцінки своїх знань і вмінь, реалізуючи таким чином третю педагогічну умову.

Для підтвердження результатів експерименту було проведено заключну діагностику, яка дозволила нам проаналізувати ефективність запропонованих педагогічних умов. Отримані дані за підсумками формувального експерименту свідчать про ефективність запроваджених педагогічних умов, що позитивно вплинуло на розвиток самостійності молодших школярів у навчальній діяльності.

REFERENCES

1. Александров Ю. В. Психологія розвитку: навч. посіб. Харків : ФОП. Панов А. М., 2015. 336 с.
2. Академічний тлумачний словник української мови. 2023. URL: <https://sum.in.ua> (дата звернення: 05.09.2024).
3. Бабенко Н., Козинець І. Педагогіка партнерства у вищій школі. URL: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/155183/44-47.pdf> (дата звернення: 07.07.2024)
4. Базарницька І. Самостійність учнів на уроках української мови як засіб особистісного зростання // Початкова школа. 2007. №4. с. 18-22.
5. Бакка Т., Голощапова В., Дегтярьова Г., Євтушенко Р., Іванова І., Крамаровська С., Мелещенко Т, Шкребець О. «Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі: посібник для вчителя» / За редакцією Волошенюк О., Дегтярьової Г., Іванова В. URL: <https://bit.ly/3kwzdJP> (дата звернення: 13.01.2024)
6. Буряк В. В. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра. Рідна школа. 2001. № 9. С. 49–51.
7. Вяткін Л. Г. Розвиток пізнавальної самостійності і творчої активності педагога : навч. посібник. Київ : Науч. кн., 2001. 198 с.
8. Гойдош Н. Сутність поняття «ініціативність» у психолого-педагогічній літературі // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія

- Сковороди» : збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2022. – № 24. – С. 78–84.
9. Гриценко І.В. Формування навичок самоосвітньої діяльності студентів педагогічних факультетів в умовах дистанційної освіти. / В.Денисенко, Н. Борисенко, І. Гриценко, Н. Сидоренко. // Social Work and Education Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University (<https://doi.org/10.25128/2520-6230.20.3.7>). – 2020. – С. 325–337.
 - 10.Гриценко І. В. Формування ціннісних орієнтирів молодших школярів засобами вільної та відкритої культури / В. Денисенко, Н.Борисенко, І.Гриценко, Н.Сидоренко // European humanities studies: State and Society. - Krakow: Issue 2, 2018. - P.94-117.
 - 11.Державний стандарт початкової освіти. Київ, 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018> (дата звернення: 16.07.2024)
 - 12.Діяльність молодшого школяра. [Електронний ресурс] http://pidruchniki.com/13761106/psihologiya/diyalnist_molodshogo_shkolyara (дата звернення: 14.07.2024)
 - 13.Діяльність учителя. Педагогіка співробітництва. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Навчальні матеріали онлайн: http://pidruchniki.com/16520205/pedagogika/diyalnist_uchitelya (дата звернення 25.05.2024)
 - 14.Дубровіна І. В. Пізнавальна активність як стан готовності учнів до пізнавальної діяльності. URL: <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/169> (дата звернення 01.05.2024)
 - 15.Дубяга С.М. Педагогічні технології в початковій школі: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки «Початкова освіта». Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. 160 с.

16. Дусавицький О.К. Урок в початковій школі. Реалізація системно-діяльнісного підходу до навчання / О.К. Дусавицький, Е.М. Кондратюк – 5-е вид. – Київ-прес, 2012. – 288 с.
17. Желанова В. В., Теплинська В. В. Засоби стимулювання пізнавальних інтересів учнів першого класу. Науковий вісник Донбасу. 2011. № 1. URL: 80 <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN13/11zvvpk.pdf>
18. Журавльова Л. О., Сергеева Л. О. Формування самостійності молодших школярів в умовах початкової школи. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. - 2015. № 2. С. 121–125. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2015 (дата звернення 07.05.2024)
19. Заброцький М. Вікова психологія : навч. посіб / М. Заброцький. – К. : МАУП, 1998. – 92 с.
20. Карнаухова А. В., Самченко І. В. Психолого-педагогічні особливості розвитку пізнавальних інтересів учнів у процесі початкової школи. Молодий вчений. 2018. № 4 (56). С. 279-283.
21. Киричук О.І. Навчальні інтереси молодших школярів / О.І. Киричук – К. : Рад. школа, 1982. – 128 с.
22. Князян М. О. Система формування самостійно-дослідницької діяльності студентів : монографія. Ізмаїл : Сміл, 2006. 200 с.
23. Колективна навчально-пізнавальна діяльність школярів [Електронний ресурс] Організація пізнавальної діяльності на уроках в початковій школі. Авраїмова О.А. Режим доступу до сайту - <http://osvita.ua/school/method/technol/6630//> (дата звернення: 16.07.2024)
24. Коломієць М. В. Навчально-дослідницька діяльність дітей молодшого шкільного віку / М. В. Коломієць // Завучу. Усе для роботи. – 2015. - № 9-10 (153-154). – С. 25-29.

25. Кондратюк О. Інноваційні технології в початковій школі.-К.: Шк. Світ, 2018. – 150с.
26. Кононко Е. Л. Я сам. Київ: Радянська школа, 1983. 456 с.
27. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». Київ, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 03.09.2024)
28. Кордунова Н. О. Самостійна робота учнів – засіб розвитку пізнавальної активності і творчого мислення. Вінниця : [б. в.], 2006. 172 с.
29. Коробкіна Г. В. Організація самостійної роботи молодших школярів. Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи : збірник студентських наукових статей за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців (м. Суми, 11–12 квіт. 2019 р.). Суми : СумДПУ А. С. Макаренка, 2019. Ч. 2. С. 212–215.
30. Король Л. М. Розвиток самостійності школярів. 2001. URL : <https://studentam.net.ua/content/view/7915/97> / (дата звернення 05.06.2024).
31. Кочубей Т. Д. Психолого-педагогічні засади виховання активності як особистісної лідерської якості молодшого школяра Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2019. – № 44. – С. 220–225.
32. Кравчинська Т. Педагогіка партнерства: повага до особистості. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації», 2019. Т. 4. С.333-335.

- 33.Кравчук Л. В. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів. Сучасна школа України. 2012.№2. С. 24-28.
- 34.Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vonaye-u-shkoli/> (дата звернення 05.06.2024)
- 35.Кудикіна Н.В. Психологічні витoki педагогічної теорії ігрової діяльності. URL: zu.edu.ua. <http://eprints.zu.edu.ua> (дата звернення: 12.03.2024).
- 36.Лінкевич С.Б. Ігрові технології та інновації в умовах реалізації Нової української школи. 2019. URL: https://imso.zippo.net.ua/wpcontent/uploads/2019/08/6_%D0%9B%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0 (дата звернення: 01.06.2024).
- 37.Лозова В.І. Пізнавальна активність школярів: (Спецкурс із дидактики): навч. посібник для пед. ін.-тів / В.І. Лозова – Харків : Основа, 1990 – 89 с.
- 38.Максименко С.Д. Психологічний супровід особистісного розвитку школяра. Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Вип. 2. Кам'янець-Подільський : —Аксіомал, 2008. С. 3 – 11.
- 39.Мельник Ю. Самостійна робота у системі індивідуального навчання учнів сільських шкіл // Рідна школа. 2002. №6. С. 51-52
- 40.Методи навчання. Вибір методів навчання. Методичні вказівки / укл. С. В. Петриченко. Мелітополь : [б.в.], 2018 32 с.
- 41.Мієр Т. І. Організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів : монографія / Т. І. Мієр. Кіровоград : ФО-П Александрова М. В., 2016. – 424 с.
- 42.Набока Б. Пізнавальна діяльність як основа розвитку особистості учня. Наукові записки. URL:

- <https://core.ac.uk/download/pdf/83099927.pdf> (дата звернення: 02.03.2024).
43. Нільсон О. А. Теорія і практика самостійної роботи учнів: науково дослідний інститут педагогіки Естонської РСР, 1976. 280 с.
44. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / pid zag. red. N. M. Bibik. K. : TOB «Vydavnychij dim «Plyadyi», 2017. 206 s.
45. Паламарчук В. Ф. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи : вектор розвитку. Український педагогічний журнал. 2018. № 3. С. 49–52.
46. Пічеол Т. С. Можливі шляхи вирішення проблеми самостійної роботи молодших школярів з текстом // Початкова школа. 2006. №9. С. 31-39.
47. Пічеол Т. С. Самостійне читання молодших школярів. Київ : Академія, 2004. 132 с.
48. Пометун О.І.; Пироженко Л.В. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання.-К.:А.С.К.,2014. - 192 с.
49. Приходько Ю. О., Толмачова О. Є. Розвиток мотиваційної сфери молодшого школяра. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2019. Вип. 31. С. 140-146.
50. Распопова Т. В. Проблемне навчання. URL : <https://uploaded/raspopova-tayisa-volodimirivn> (дата звернення 02.09.2024).
51. Розвивальні технології навчання молодших школярів: навч. Посібник /[О.М. Кондратюк, С.Є. Лупаренко, І.М. Толмачова, З.І. Шилкунова]; за заг. ред. В.І. Лозової, О.М. Іонової. – Х.: НПУ імені Г.Г. Сковороди, 2011. – 224с.
52. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
53. Савченко О. Я. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися [Електронний

- ресурс] / О.Я. Савченко // Український педагогічний журнал. - № 1. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://lib.iitta.gov.ua/9773/1.pdf> (дата звернення: 23.07.2024)
54. Савченко О. Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів / О. Я. Савченко // Наукові записки Малої академії наук України. – 2012. – №.1. – С. 41 – 49.
55. Сафонова О. О. Використання проблемних ситуацій у початковій школі. Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : збірн. наук. праць. Житомир : ФО-П Левковець Н. М., 2020. 188 с.
56. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 188 с.
57. Сікорська Н. Використання інтерактивних технологій навчання на уроках в початковій школі. Сучасні тенденції підготовки майбутніх фахівців початкової освіти : матеріали Всеукр. конф. з проблем вищої освіти і науки (м. Миколаїв, 29 жовт. 2020 р.). Миколаїв, 2020. Вип. 11. С. 79-84.
58. Скворцова С. О., Онопрієнко О. В. Нова українська школа : методика навчання математики у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на 83 засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2020. 320 с.
59. Словник української мови в 11 томах. 1978. Т. 9. С. 137. URL: <http://sum.in.ua/s/seredovyshe> / (дата звернення: 14.01.2024)
60. Солдатенко М. М. Теоретико-методологічні основи розвитку самостійної пізнавальної діяльності майбутнього вчителя : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Київ, 2007. 40 с. 38.
61. Солдатенко М. М. Самостійна пізнавальна діяльність у контексті Болонського процесу. Рідна школа. 2005. № 1. С. 3-5.

62. Сунь Цзінцю. Пізнавальна самостійність особистості : сутність, основні характеристики, структура. Професійна освіта : методологія, теорія та технології. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 5. С. 246-257.
63. Тимченко О. Т. Самостійна робота як дидактична категорія. Педагогіка і психологія. 2001. № 3–4. С. 64–68.
64. Тішакова Л. Т., Хілько Л. О. Роль самостійної роботи в організації пізнавальної діяльності учнів молодших класів на уроках іноземної мови. Освіта та розвиток обдарованої особистості. Київ, 2013. С. 70–80.
65. Трубачова С. Організація самостійної роботи учнів у процесі засвоєння нових знань. Педагогіка і психологія. 1996. № 4. С. 79-83.
66. Турченко О. Формування ініціативності і підприємливості молодших школярів у освітньому процесі початкової школи // Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи: матеріали II наук.практ. інтернет-конф., Харків, 11 жовт. 2022 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди . Харків,, 2022. С. 34.
67. Тюріна В. О. Пізнавальна самостійність школярів. Харків : ХДПІ, 1993. 140 с.
68. Ушинський К. Д. Твори у 6 томах. Київ, 1954 Т. 2. 235 с.
69. Химинець В.П. Інновації в початковій школі. - Тернопіль: Мандрівець, 2018 - 312 с.
70. Хом'юк І. В. Уміння самостійної роботи, їх структура та рівні сформованості // Наук. записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Вінниця : ТОВ „Нілан-ЛТД”, 2006. Вип. № 18. С. 73- 74.
71. Цимбалару А.Д. Нова українська школа: освітній простір учня початкової школи: навчально-методичний посібник. – К.: Видавничий дім “Освіта”, 2020. С.160-174

72. Чайка, В. М., Писарчук, О. Т., Ратушняк, Н. О., Теслюк, О. Я. (2020). Формування вмінь самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи з особливими потребами. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki*, 36, 163–177. URL: <http://www.ers.byd.pl/userles/les/ZN%20ERS%20tom%205%202020.pdf> (дата звернення: 11.09.2024)
73. Чернобровкіна В.А. Психологія особистісної свободи : монографія / В. А. Чернобровкіна ; Держ. закл. "Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка". - Луганськ : ДЗ "ЛНУ ім. Тараса Шевченка", 2012. - 487 с.
74. Чулак Л. І., Л. І. Козак, І. І. Коновальчук. Інтерактивні методи в розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів. *Педагогічні науки*. 2009. Вип. 43. С. 184–189.
75. Шуть М. Сучасна ігрова педагогіка. Методична скарбничка вихователя. Київ. 2016. № 6. С. 33-36. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/1557>-(дата звернення:24.04.24).
76. Яланська С. П. Психологія творчості : навчальний посібник. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка. 2014. 181 с.
77. Янкович О. Освітні технології у початковій школі: навчально-методичний посібник / Олександра Янкович, Ірина Кузьма. – Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2018. – 266 с.
78. Яшанов С. М. Формування у майбутніх учителів умінь і навичок самостійної навчальної роботи у процесі використання нових інформаційних технологій : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.09. Київ, 2003. 20 с

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Поспилько Аміна Сергіївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки ;

- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

20.10.2024

(дата)

Аміна Поспілько

(підпис)

(ім'я, прізвище)

Додаток Б

Методика «Мотиви навчальної діяльності» (С.Барда)

Інструкція: «Уважно прочитай анкету і підкресли ті пункти, які відповідають твоїм бажанням і прагненням. Анкету можна доповнити».

Анкета

1. Навчаюсь тому, що на уроках цікаво.
2. Навчаюсь тому, що примушують батьки.
3. Навчаюсь для того, щоб підготуватися до майбутньої професії.
4. Навчаюсь тому, що хочу отримувати хороші оцінки.
5. Навчаюсь тому, що в наш час навчаюсь всі, незнайкою бути не можна.
6. Навчаюсь тому, що хочу завоювати авторитет серед друзів по навчанню.
7. Навчаюсь тому, що подобається дізнаватися нове.
8. Навчаюсь тому, що подобається вчитель.
9. Навчаюсь тому, що хочу уникнути поганих оцінок.
10. Навчаюсь тому, що хочу більше знати.
11. Навчаюсь тому, що люблю думати, міркувати.
12. Навчаюсь тому, що хочу бути першим учнем.
13. Навчаюсь тому, що батьки куплять ту річ про яку я мрію.
14. _____

Обробка та аналіз отриманих результатів

Потрібно провести класифікацію мотивів.

Наведені мотиви можна розподілити на такі групи:

- широкі соціальні мотиви № 3, 5;
- мотиви благополуччя № 4;
- престижна мотивація № 6, 12;
- мотивація уникнення № 2, 9;
- мотивація змісту № 7, 10;
- мотивація заохочення № 13;
- мотивація процесом № 1, 11;
- вузькі соціальні мотиви № 8.

Додаток В

Монреальський когнітивний тест

(Montreal Cognitive Assessment – MoCA)

1. Зорово-конструктивні функції.

1) Альтернативний взаємозв'язок (виконавчі функції): Обстежуваного просять намалювати лінію, що йде від цифри до літери у висхідному порядку: від цифри «1» до літери «А», потім до цифри «2» і так далі і закінчити на літері «Д», вказуючи при цьому відповідні символи. Зараховується 1 бал, якщо обстежуваний успішно намалював наступний патерн: 1-А-2-Б-3-В-4-Г 5-Д, без пересічних ліній. Бал не зараховується, якщо є будь-яка помилка, що не була негайно самостійно виправлена.

2. Пам'ять і увага. Обстежуваного просять запам'ятати прочитані із частотою одне слово за секунду слова (обличчя, оксамит, церква, фіалка, червоний), а потім повторити стільки з них, скільки він запам'ятав у будь-якому порядку. Коли обстежуваний закінчив називати слова, або не може більше згадати, процедуру називання слів повторюють знову, після чого попереджають обстежуваного, що спитають ці слова в кінці тесту. Позначки про згадані слова ставляться у відповідні поля. При підрахунку загальної суми балів за шкалою МоСА бали за це завдання не нараховуються. У наших розрахунках ми враховували бали набрані окремо за 1 та 2 спроби (1 згадане слово оцінювалось у 1 бал).

3. Увага.

1) Обстежуваного просять вдаряти долонею по столу 1 раз, коли він почує літеру «А» у наступному ряді букв: ФБАВМНААЖКЛБАФАКДЕАААЖАМОФААБ, який обстежуючий зачитував зі швидкістю одна літера за секунду. Бал зараховувався, якщо кількість помилок не більше 2.

4. Мова.

1. Фонетична швидкість мови. Обстежуваного просять назвати за 1 хвилину якомога більше слів, що починаються на певну літеру («Л»), крім власних імен, чисел та однокореневих слів. 1 бал зараховується, якщо названо 11 слів і більше. Для подальших розрахунків нами також бралось абсолютне число названих слів. Крім того, нами враховувався загальний бал за розділ «Мова».

5. Абстракція. Обстежуваному пропонують назвати основну спільну рису двох предметів, віднести їх до одної категорії. Спочатку наводиться приклад, що не оцінюється: «Що спільного між бананом і яблуком?» Якщо обстежуваний не може відповісти, йому підказують, що це фрукти. Далі оцінюють по 1 балу кожне з правильно названих категоріальних визначень наступних пар: поїзд і велосипед (транспорт, засоби пересування, на обох можна їздити), годинник і лінійка (вимірвальні інструменти, використовуються для виміру).

Додаток Г

Дослідження самооцінки за методикою А. Прихожан

Інструкція. Сторони людської особистості можна умовно зобразити вертикальною лінією, нижня точка якої буде символізувати найнижчий розвиток, а верхня – найвищий. Вам пропонується сім таких ліній. Вони визначають:

- 1) здоров'я;
- 2) розум, здібності;
- 3) характер;
- 4) авторитет у оточуючих;
- 5) вміння багато чого зробити своїми руками, умілі руки;
- 6) зовнішність;
- 7) впевненість у собі.

На вертикальних лініях відзначте певними позначками, як Ви оцінюєте розвиток у себе цих якостей на даний момент часу. Після цього позначкою відзначте, при якому рівні розвитку цих якостей Ви були б задоволені собою або відчували гордість за себе. Час, відведений на заповнення шкали разом з читанням інструкції, 10-12 хв.

Здоров'я	Розум і здібності	Характер	Авторитет у ровесників	Уміння багато чого робити своїми руками	Зовнішніст ь	Упевненіст ь у собі

Обробка та інтерпретація результатів.

Обробка проводиться за шістьма шкалами (перша, тренувальна – «здоров'я» - не враховується). Кожна відповідь виражається в балах. Довжина кожної шкали 10см, відповідно до цього відповіді педагогів отримують кількісну характеристику (наприклад, 54мм = 54 балів).

За кожною із шести шкал визначаються: - рівень домагань – відстань в мм від нижньої точки шкали («0») до знаку «х»; - рівень самооцінки – від «0» до знаку «-»; - значення розбіжності між рівнем домагань і самооцінкою - відстань від знаку «х» до знаку «-», якщо рівень домагань нижче самооцінки, він виражається від'ємним числом.

Розрахувати середню величину кожного показника рівня домагань і самооцінки за всіма шкалами.

Рівень домагань. Норму, реалістичний рівень домагань, характеризує результат від 60 до 89 балів. Оптимальний – порівняно високий рівень – від 75 до 89 балів, підтверджує оптимальне представлення про свої можливості, що є важливим чинником

особистісного розвитку. Результат від 90 до 100 балів зазвичай засвідчує нереалістичне, некритичне ставлення педагогів до власних можливостей. Результат менше 60 балів свідчить про занижений рівень домагань, він – індикатор несприятливого розвитку особистості.

Рівень самооцінки. Кількість балів від 45 до 74 («середня» і «висока» самооцінка) засвідчують реалістичну (адекватну) самооцінку. Кількість балів від 75 до 100 і вище свідчить про завищену самооцінку і вказує на певні відхилення у формуванні особистості. Завищена самооцінка може підтверджувати особистісну незрілість, невміння правильно оцінити результати своєї діяльності, порівнювати себе з іншими; така самооцінка може вказувати на суттєві викривлення у формуванні особистості – «закритості для досвіду», нечутливості до своїх помилок, невдач, зауважень та оцінок оточуючих.

Кількість балів нижче 45 вказує на занижену самооцінку (недооцінку себе) і свідчить про крайнє неблагополуччя у розвитку особистості. За низькою самооцінкою можуть ховатися два абсолютно різних психологічних явища: справжня невпевненість в собі і «захисна», коли декларування (самому собі) власного невміння, відсутність здатності і тому подібного дозволяє не докладати жодних зусиль.

Додаток Д

МЕТОДИКА «ПІЗНАВАЛЬНА ПОТРЕБА» (ЗА В.С. ЮРКЕВИЧ)

Мета: дослідження особливостей розвитку у школяра пізнавальної потреби.

Методику розроблено у вигляді програми експертного оцінювання діяльності школярів, яке проводить вчитель на основі спостережень, бесід з іншими вчителями, батьками школяра.

1. Як часто школяр подовгу (півгодини – годину) займається якою-небудь розумовою діяльністю:

часто

інколи

дуже рідко

2. Що вважає за краще, коли йому (їй) пропонують вирішити завдання: намагається самостійно знайти відповідь

коли як

намагаються одержати готову відповідь від інших

3. Чи просить почитати книгу, дослуховує її до кінця:

постійно слухає до кінця

інколи

дуже рідко

4. Наскільки позитивно емоційно ставиться до цікавого для нього (неї) заняття, пов'язаного з розумовою напругою:

дуже позитивно

коли як

скоріше байдуже

5. Як часто задає запитання:

часто

інколи

рідко

6. Чи чекає відповіді на поставлені запитання:

так

не завжди

ні

7. Чи присутні в мовленні дітей запитання-ланцюжки (за одним запитанням йде наступне, можливо третє, що належать до однієї теми):

так, бувають доволі часто

коли як

не спостерігається

Обробка даних.

Всі варіанти а) – оцінюються у 5 балів; б) – у 3 бали; в) – у 1 бал.

Бали «2» та «4» враховували як проміжні між низьким та середнім рівнями; та середнім і високим.

Оцінювання за балами дає можливість визначити наступні рівні:

1 бал – відповідає низькому рівню ПА;

3 бали – середньому рівню ПА;

5 балів – високому рівню ПА.

Інтенсивність пізнавальних потреб визначається сумою балів:

27 – 35 балів – пізнавальна здібність виражена сильно, що відповідає високому рівню;

17 – 26 – помірно, що відповідає середньому рівню;

менше 17 балів – слабо, що відповідає низькому рівню.

ОПИТУВАЛЬНИК
«ДІАГНОСТИКА ПРОЯВУ САМОСТІЙНОСТІ
В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ»
(Р. В. Павелків)

Інструкція. Це завдання допоможе вам з'ясувати, наскільки самостійною особистістю ви себе вважаєте. Серед наступних коротких речень ви знайдете такі, які дійсно підходять вам краще, ніж інші. Їх необхідно помітити позначкою «Х» в колонці «так». Деякі речення не підійдуть вам зовсім, їх потрібно помітити позначкою «Х» в колонці «ні». Ті висловлювання, відносно яких ви не прийняли рішення, потрібно помітити позначкою «Х» в колонці «не можу вирішити». Зробіть позначки до кожного речення і не замислюйтесь довго. Тут немає вірних або невірних відповідей. Відмічайте перше, що приходить вам у голову, коли читаєте речення. Пам'ятайте, що коли даєте відповіді до кожного речення, ви повинні відмічати те, що дійсно відчуваєте. Поставте позначку «Х» в ту колонку, яка більше всього підходить вам. На кожне питання вибирайте тільки одну відповідь.

Критерії: Так Іноді Ні Не можу вирішити

Я без нагадувань виконую домашні завдання

Перед тим, як розв'язати якусь проблему, я раджуся з вчителем, однокласниками

Я із задоволенням виконую самостійні завдання, запропоновані вчителем (виконую проекти, читаю додаткову літературу тощо)

Я виконую домашні завдання без сторонньої допомоги

Я завжди повертаюся до справи, яку розпочав, навіть якщо мене ніхто не контролює

Я часто відмовляюся від розпочатої справи через сумніви в успіху

Я, зазвичай, відмовляюся від роботи, якщо вона у мене не виходить

Мені подобається вивчати матеріал з підручника самостійно

Розв'язувати задачі мені більше подобається самостійно